

5.3.2004

290/4/02

Beslutsfattare: Justitieombudsman Riitta -Leena Paunio

Föredragande: Justitieombudsmannasekreterare Håkan Stoor

SAMRÅD MED EN MINDERÅRIG PATIENTS VÅRDADSHAVARE

1 KLAGOMÅL

Klaganden kritiserade i två brev 29.1.2002 och 7.2.2002 överläkare A och sjukhusdirektör, chefsläkare B vid Jorvs sjukhus på följande sätt:

1. Klaganden ansåg att han på felaktiga grunder hade förvägrats rätt till insyn i sina barns journalhandlingar. Han ansåg att han har rätt att få journalerna både i egenskap av vårdnadshavare och som part i en rättegång.
2. Klaganden ansåg att hans rättigheter som vårdnadshavare hade kränkts genom att hans yngre barn utan hans vetenskap eller samtycke hade påbörjat en vårdperiod på barnpsykiatriska polikliniken.
3. Klaganden bad justitieombudsmannen undersöka om barnpsykiatriska enheten vid Jorvs sjukhus används som ett rutinmässigt vapen i vårdnadskonflikter för att på lösa grunder kunna isolera barnen den särboende föräldern, utan att åtgärderna baserar sig på medicinska orsaker.
4. Klaganden bad justitieombudsmannen utreda om hans äldre barn manipulerats av sin mor då hon meddelat att hennes journaler inte fick ges ut till klaganden.
5. Klaganden bad justitieombudsmannen avhålla chefsläkare B från utövning av läkaryrket tills ärendet utretts.

---

3 AVGÖRANDE

Ärenden som inte upptas till prövning

Jag kan inte undersöka klagandes före detta hustrus förfarande. Enligt lag har justitieombudsmannen inte rätt att undersöka privatpersoners förfarande.

Jag kan inte heller undersöka yrkandet som gäller avhållande av sjukhusdirektör B från utövning av läkaryrket. Enligt 26 § i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994) är det rättsskyddscentralen för hälsovården som beslutar om att för en bestämd tid

eller tills vidare frånta en legitimerad yrkesutbildad person rätten att utöva yrket.

Jag kan inte heller åtminstone inte i detta skede undersöka frågan om klagandes rätt till insyn i sitt äldre barns journalhandlingar, eftersom ärendet är anhängigt vid Helsingfors förvaltningsdomstol med anledning av klagandes besvär över Dataombudsmannens beslut 8.5.2003.

Ärenden som upptagits till prövning

Enligt min uppfattning har sjukhusdirektör B förfarit lagstridigt vid behandlingen av klagandes begäran om att få tillgång till sitt yngre barns journalhandlingar, eftersom behandlingen varken uppfyllde bestämmelserna i personuppgiftslagen eller offentlighetslagen. Jag anser därför att de finns anledning av rikta kritik mot sjukhusdirektör B:s förfarande.

I fråga om undersökningen av klagandes yngre dotter vid barnpsykiatriska enheten vid Jorvs sjukhus, anser jag att patientlagens bestämmelser om samråd med barnets vårdnadshavare också gäller vid undersökningar av barnets hälsotillstånd. Jag anser också att enheten i ett tidigare skede borde ha samrått med klaganden, eftersom denne tillsammans med barnets mor var vårdnadshavare för barnet.

4

MOTIVERINGAR

4.1

Behandlingen av klagandes begäran att få tillgång till sitt yngre barns journalhandlingar

4.1.1

Händelseförloppet

Av utredningen framgår att klaganden i ett brev till sjukhusdirektör B 12.4.2002 begärde att få se sitt yngre barns (f. 1991) journalhandlingar för tiden 5.12.1991-12.4.2002. Han begärde att få tillgång till handlingarna i egenskap av vårdnadshavare. Dessutom påpekade han att det pågår en vårdnadsutredning angående det yngre barnet och att hennes journaler därför är partsoffentliga handlingar. Klaganden hänvisade till 3a kapitlet i "lagen om allmänna dokumenters offentlighet (9.2.1951/83)" samt till 28 § 3 momentet i personuppgiftslagen.

Överläkare C skrev på uppdrag av sjukhusdirektör B ett svar 23.4.2002, enligt vilket psykiatriska enheten inte ger ut uppgifter om barnets hälsotillstånd till fadern, eftersom barnet förbjudit detta. Svaret är emellertid inte riktat till klaganden utan till sjukhusdirektör B. Enligt uppgift från Jorvs sjukhus och HUS' centralförvaltning har C:s svar inte sänts till klaganden, utan endast, 27.5.2002, till riksdagens justitieombudsman som en del av utredningen i detta klagomålsärende.

4.1.2

Lagstiftningen om tillgången till journalhandlingar inom den offentliga sjukvården

Rätten till insyn i journalhandlingar

I fråga om patientens rätt att kontrollera uppgifter i journalhandlingar, som gäller honom själv, hänvisas i 5 § i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992, nedan patientlagen) till reglerna om rätten till insyn i personuppgiftslagens (523/1999) 26-28 §. Dessa regler skall också tillämpas om en vårdnadshavare vill kontrollera uppgifter som gäller hans eller hennes barn, eftersom vårdnadshavaren enligt 4 § i lagen om vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983, nedan vårdnadslagen) har rätt att företräda sitt barn i dess personliga angelägenheter.

Enligt personuppgiftslagens 26 § har var och en har utan hinder av sekretessbestämmelse rätt att få veta vilka uppgifter om honom som har registrerats i ett personregister eller att registret inte innehåller uppgifter om honom. Denna rätt till insyn kan enligt lagens 27 § begränsas bland annat om informationen kan medföra allvarlig fara för den registrerades hälsa eller vård eller för någon annans rättigheter. Enligt patientlagens 9 § 2 moment har dessutom en minderårig patient som med beaktande av ålder och utveckling kan fatta beslut om vården rätt att förbjuda att uppgifter om hans hälsotillstånd och vård ges till hans vårdnadshavare.

Enligt personuppgiftslagens 28 § skall den som vill veta vilka uppgifter om honom som har registrerats i ett register som förs av en hälsovårdsmyndighet framställa begäran om utövande av sin rätt till insyn till en läkare eller till någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Den registrerade skall utan obefogat dröjsmål ges tillfälle att ta del av de uppgifterna eller på begäran lämnas uppgifterna skriftligen. Om den registeransvarige vägrar lämna uppgifterna, skall han ge ett skriftligt intyg om detta. I intyget skall också nämnas skälen till att insyn har förvägrats. Om den registeransvarige inte inom tre månader efter att begäran framställts har gett den registrerade ett skriftligt svar, jämställs detta med att insyn har förvägrats. Den registrerade kan sedan föra saken till dataombudsmannen för behandling.

Partsoffentligheten

De bestämmelser i lagen om allmänna handlingars offentlighet (83/1951, ändr. 601/1982) som klaganden hänvisar till i sitt brev 12.4.2002 har ersatts av lagen om offentlighet i myndigheters verksamhet (621/1999, nedan offentlighetslagen). Lagen gäller bland annat kommunala myndigheters handlingar (lagens 4 § 1 mom. 4 punkten).

Enligt offentlighetslagens 11 § har den som är part i ett ärende rätt att hos den myndighet som behandlar eller har behandlat ärendet ta del av en myndighetshandling som kan eller har kunnat påverka behandlingen, även om handlingen inte är offentlig. Partsoffentligheten kan dock begränsas om

utlämnande av uppgifter skulle strida mot ett synnerligen viktigt allmänt intresse, ett barns intresse eller ett annat synnerligen viktigt enskilt intresse.

En begäran om handlingar med stöd av offentlighetslagen skall behandlas enligt bestämmelserna i lagens 14 §. Enligt punkterna 3 och 4 i denna regel skall en tjänsteman som vägrar att lämna ut begärda uppgifter tillstålla den som begärt uppgiften genom att skriftligen anhängiggöra ärendet en förfrågan om han önskar att ärendet hänskjuts till myndigheten för avgörande, samt ge upplysningar om de avgifter som upp bärs med anledning av behandlingen.

Vidare stadgas att ärendet skall behandlas utan dröjsmål, och uppgifter ur en offentlig handling skall ges så snart som möjligt, dock senast inom två veckor efter att myndigheten har mottagit en begäran om att få ta del av handlingen. Om de begärda handlingarna är många eller innehåller sekretessbelagda delar eller om någon annan därmed jämförbar omständighet gör att det krävs specialåtgärder eller större arbetsmängd än normalt för att behandla och avgöra ärendet, skall ärendet avgöras och uppgifter ur en offentlig handling lämnas ut inom en månad efter att myndigheten har mottagit en begäran om att få ta del av handlingen. Vid tidpunkten för händelserna var de nyss nämnda tidsfristerna dock dubbelt så långa, dvs. en respektive två månader (offentlighetslagens 37 §).

4.1.3

Bedömning

Enligt bestämmelsen om rättsskydd i grundlagens 21 § har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en myndighet som är behörig enligt lag.

Klaganden begärde att gå tillgång till sitt barns journaler på två grunder; i egenskap av vårdnadshavare (enligt reglerna om rätten till insyn i patientlagen och personuppgiftslagen) och i egenskap av part i en vårdnadsutredning (enligt reglerna om partsoffentlighet i offentlighetslagen). I offentlighetslagens förarbeten anges med tanke på dylika situationer följande: "*För att en myndighet skall kunna utreda vilken bestämmelse en begäran om utlämnande av en handling grundar sig på, skall den vid behov redogöra för bestämmelserna om rätten att ta del av en handling för den som framställt begäran*" (regeringens proposition 30/1998, s. 70).

Enligt min mening borde således sjukhuset ha kontaktat klaganden för att närmare utreda grunden och ändamålet för hans begäran om handlingar. De grunder på vilka utlämnande av handlingar eventuellt kan förvägras är delvis olika i fråga om rätten till insyn och partsoffentligheten (se redogörelsen för lagstiftningen ovan). Därtill skiljer sig förfarandet vid en vägran att lämna ut handlingar: Enligt reglerna i personuppgiftslagens 28 § skall ett intyg utfärdas, varefter ärendet kan föras till behandling hos dataombudsmannen. Reglerna i offentlighetslagens 14 § förutsätter att den som begärt uppgiften skriftligt tillfrågas om han önskar att ärendet hänskjuts till myndigheten för avgörande, varefter avgörandet kan överklagas hos förvaltningsdomstolen. Ärendena bör dessutom behandlas inom de tidsfrister som anges i lagstiftningen.

I fråga om behandlingen av klagandes begäran om insyn enligt personuppgiftslagen uppgjordes ett brev, som enligt min mening uppfyller kraven på ett skriftligt intyg enligt 28 § i personuppgiftslagen. Jag anser dock att sjukhusdirektör B borde ha sett till att överläkare C:s brev hade sänts till klaganden. Till denna del har dock ärendet rättats till genom att överläkare C:s svar ingick i de handlingar som 14.6.2002 sändes till klaganden från justitieombudsmannens kansli, då klaganden bereddes tillfälle att bemöta utredningen från HUS. Däremot har klaganden inte fått något som helst svar från sjukhuset på sin begäran om handlingar enligt reglerna om partsoffentlighet.

Sammantaget anser jag således att behandlingen av klagandes begäran om handlingar inte uppfyllde bestämmelserna om förfarandet eller tidsfristerna i personuppgiftslagen eller offentlighetslagen. Därmed har ärendet inte heller behandlats på behörigt sätt i enlighet med bestämmelsen om rättsskydd i grundlagen. Jag anser därför att det finns anledning att rikta kritik mot sjukhusdirektör B:s förfarande.

4.2

Den barnpsykiatriska undersökningen av det yngre barnet

Av utredningen framgår att klagandes yngre barn (f. 1991) besökte barnpsykiatriska kliniken första gången 13.3.2002. Barnets mor, skolan och omsorgsbyrån hade bett om en undersökning. Vid detta tillfälle beslöts att barnet skulle besöka polikliniken fem gånger för att undersökas närmare. Undersökningen genomfördes 4.4-30.4.2002. Vid det sista tillfället kom klaganden själv till sjukhuset tillsammans med barnet.

I sjukhusets utredning anges att barnet i detta skede inte ännu hade vårdats vid sjukhuset, utan endast genomgått en undersökning. Avsikten var att diskutera vården tillsammans med klaganden vid ett särskilt feedback-samtal 30.5.2002. Det ingår i sjukhusets principer att samarbeta med vårdnadshavarna.

Enligt patientlagens 7 § skall en minderårig patient, som inte själv kan fatta beslut om vården, vårdas i samråd med sin vårdnadshavare. Enligt 2 § i samma lag avses med hälso- och sjukvård bland annat åtgärder för fastställande av patientens hälsotillstånd. Därför anser jag att regeln om samråd med vårdnadshavarna också gäller vid undersökningar, och inte endast vid den vård som eventuellt ges efter undersökningen.

Utgångspunkten är därför att undersökningar av barn bör basera sig på samråd med bägge vårdnadshavarna. Detta framgår även av 5 § 1 momentet i lagen om vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983, nedan vårdnadslagen). Enligt bestämmelsen ansvarar barnets vårdnadshavare gemensamt för de uppgifter som hör till vårdnaden om barnet och fattar gemensamt beslut som gäller barnet, om inte annorlunda är stadgat eller bestämt. Undantagen från denna regel finns i vårdnadslagens 5 § 2 moment: "*Kan någon av vårdnadshavarna inte till följd av resa eller sjukdom eller av*

annan orsak deltaga i beslut som gäller barnet och skulle dröjsmål med beslutet medföra olägenhet, är hans samtycke i saken inte nödvändigt." Av utredningen framgår enligt min mening att det inte förelåg någon sådan omständighet som skulle ha gjort det omöjligt för klaganden att delta i beslutet om undersökningen.

I situationer då endast den ena vårdnadshavare har tagit kontakt med en hälso- och sjukvårdsenhet har personalen visserligen ofta rätt att utgå från att detta sker med den andra vårdnadshavarens samtycke. Personalen behöver då inte utan särskild anledning utreda den senares inställning till vården. (Jfr Helin, M., *Alaikäisen asema potilaana*. Ingår i *Potilaan oikeudet ja potilasasiain toiminta*, Koivisto, J., toim., 1994).

I detta fall är det dock uppenbart att barnpsykiatriska enheten kände till konflikterna mellan barnets föräldrar. Enheten kunde därför inte utgå från att barnets mor handlade i samförstånd med klaganden. Med tanke på att undersökningen omfattade fem besök i syfte att utreda barnets behov av psykiatrisk vård, anser jag att enheten i ett tidigare skede borde ha samrått med klaganden.

Å andra sidan framgår det av utredningen att barnpsykiatriska enheten i regel samråder med bägge vårdnadshavarna och att avsikten i detta fall hade varit att kontakta klaganden då undersökningen var slutförd. Jag anser därför att förfarandet inte kräver övriga åtgärder från min sida än att jag fäster enhetens uppmärksamhet vid att reglerna om samråd med barnets vårdnadshavare också gäller vid undersökningar av barnets hälsotillstånd och att enheten således i ett tidigare skede borde ha samrått med klaganden, eftersom denne tillsammans med barnets mor var vårdnadshavare för barnet.

4.3

Övriga påståenden som gäller barnpsykiatriska enheten vid Jorvs sjukhus

Med hänvisning till utredningen anser jag inte att det finns skäl att misstänka sådana brister i verksamheten vid barnpsykiatriska enheten vid Jorvs sjukhus i samband med vårdnadstvist som anförs i klagomålet. Jag anser inte heller att det på någon annan grund finns anledning att misstänka lagstridigt förfarande eller försummelser.

5

ÅTGÄRDER

Jag meddelar sjukhusdirektör B min uppfattning om att han har förfarit lagstridigt vid behandlingen av en begäran om journalhandlingar (avsnitt 3 och 4.1). I detta syfte sänder jag honom en kopia av mitt beslut.

Jag meddelar barnpsykiatriska enhetens överläkare A min uppfattning om att patientlagens bestämmelser om samråd med en minderårig patients bägge vårdnadshavare även gäller vid undersökningar av barnets hälsotillstånd (avsnitt 3 och 4.2). I detta syfte sänder jag henne en kopia av mitt beslut.

Jag sänder också en kopia av beslutet till verkställande direktören för Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt.